

דער ייד

א צייטונג פאר'ן יודישען פארק

ערשיינט יעדען פרייטאג פריה אין קראקוי.

„Żyd“, gazeta dla ludu żydowskiego.

Wychodzi co piątek. — Prenumerata: kwartalnie 1 Kor. — Nr. pojedynczy 6 hal.

די אדרעסע פון דער רעדאקציע און אדמיניסטראציע: Żyd (der Jud) Kraków, Jasna 6.
געדל צו שיקען אויף דער אדרעסע:
Dr. L. Goldwasser, Kraków, Plac WW. Świętych 8.
איינצעלנע נומער קאסטעט 6 העללער.

אבאנעמענטס-פרייז מיט פארטא: פיערטעליעהרליך 1 קראנע, האלביעהרליך 2 קראנען,
יעהרליך 4 קראנען. — פרייז פיר אנאנסען: פיר יעדער שורה פעמיט אדער איהר פלאץ
20 העללער. — פערלאבונגסאנציינען 2 קראנען.
מאנסקריפטע ווערען נישט צוריקגעשיקט

יודען! קולטום-וועהלער!

דען 16 דעצעמבער 1905 זיינער 7 ביינאכט (מוצאי שבת וישלח) וועט זיין אין גרויסען זאל פון האטעל קליין (נערטרודנאס)

א עפענטליכע

וועהלער-פערזאמלונג

מיט דער טאנעסאָרדנונג:

די קולטום-וואהלען איז קראקוי

צו וועלכער אלע יודישע בעלי-בתים און קולטום-וועהלער ווערען העפל. איינגעלאדען.

וועהלער! ערשיינט צאהלרייך!

פיר דאס ציוניסטישע וואהלקאמיטע:

דר. צבי הירש סיראפ.

קהל-וואהלען אין קראקוי.

די וואהלען צו דער קראקויער קולטום-נעמיינדע שטעהען פאר דער טהיר. אס 19, 20, און 21 דעצעמבער וועט פאלען דער גורל אויף די מענער, וואס וועלען דארפן די צווייטערעסע יודישע נעמיינדע אין גאליציען דורך א גאנצער רייהע פון יאהרען פערזארגען נאך אינען און פערטרעטען נאך אויסען. יא, פערזארגען און פערטרעטען! דאס זענען די הויפט-פפליכטען פון די יודישע קהל-פארשטעהערס. כמעט נישט-ווילענדיג קוקען מיר זיך אום צוריק און פער-לאנגען דין וחשבון פון די ביז אהעריגע פאר-

שטעהערס און פערענען, צו האבען זיי זייער הייליגען חוב ערפילט אזוי, ווי עס דארף צו זיין. מיר זוכען מיט געוואלט אויף זיי זכותים און מיר קענען זיי בשום אופן נישט געפינען. ניין, קיין שבת וועט מען זיי דוקא נישט נאכ-זאגען. זייערע פאָרגענגער האָבען האָטש געהאט לפנים א תירוצ. זיי זענען געשטאנען אונטער דעם מעכטיגען איינפלוס פון פערזענליכקייטען וואס זייערע מעשים האָבען ארויסגערופֿען אין דער נעמיינדע גרויסע חלוקי-דעות; אלע האָבען מודה געוועזען פה-אחד, אז די מעשים זענען געוועזען שטארק און מיט ערפאלג פאר די טהוערס, אָבער זעלטען איינער האָט געקאנט

מיט א ריין געוויסען בעהויפטען, אז דאס פאָר-געהען איז געוועזען עדעל און אז עס האָט גע-בראכט כבוד און נוצען דעם יודענטהום. זיי האָבען געמיינט אז זיי זענען די געאכטעטע רעגירער פון זייער פאָלק און האָבען גאנץ פערנעסען, אז נישט דאס, וואס זיי מיינען איז דער עיקר, גור דאס, וואס די וועלט זאגט. און די וועלט — דאס הייסט די גאנצע נישט-יודישע און דער עהרליכער טהייל פון דער יודישער וועלט — האָט זיי בעטראכט אלס עבדים כנענים, אלס שקלאפֿען און קנעכט, וואס ארכייטען נישט זייער פאָלק לטובה, גור צום נוצען פון אנדערע. אנשטאט צו לייכטען ווי די זון ביים אייגענעם פאָלק האָט דער איינער און דער אנדערער עס געהאלטען פיר בעסער צו שיינען ווי די לבנה מיט א פאלש ליכט, וואס איז-נע-באָרגט פון פֿרעמדע. דער איינפלוס פון די פאָר „פיהרער“, אדער ריכטיגער פון דעם פיהרער איז געוועזען אזוי שטארק, אז ער האָט גע-ווירקט לעהמענדיג אפילו אויף די וועניגע מענ-שען, וואס האָבען געוואלט מקים זיין די מצוה פון פדיון שבויים, און אויסלייזען די יודען פון נוישע הענד. אזוי איז געוועזען אמאָל.

זייט א צייט האָט זיך אָבער די לאַגע געענדערט. די שטארקע פערזענליכקייטען זענען פערשווינדען געוואָרען און מיט זיי איז אויך אוועק זייער שעדליכער איינפלוס. האָבען די קולטום-פארשטעהערס די לאַגע אויסגעניצט? האָבען זיי געטראכט, די יודישע נעמיינדע פון דער שקלאפֿעריי צו בעפרייען און זי צו מאַכען צו א שטארקען, פרייען, יודישען ציבור? ניין, זיי האָבען נאך אליין געהאַלפֿען, דעם אלטען גייסט, דעם גייסט פון קנעכטשאַפֿט און שקלאפֿ-פֿעריי צו דערהאַלטען און צו שטארקען, זיי

זאמעלט געדל פאר די קרבנות פון די פאגראמען!

זאמעלט געדל פאר דער זעלבסטשויץ-ארגאניזאציע!

האָבען אנערקאנט דעם שעדליכסטען גרונדזאץ אין עפֿענטליכען, פּאָליטישען לעבען: די ערבליכקייט.

איבער דעם וועט אייגענטליך ביי די איצטיגע וואהלען געקעמפֿט ווערען: צו זאָל מען לאָזען דעם אלטען סדר, דאָס אלטע סיס-טעם און מסכים זיין דאָצו, אז דער דין פֿון ירושה זאל אנגעהען אויך אין קהל-זאכען, צו זאָל מען איינפֿיהרען אַ נייע ארדנונג, וועלכע זאָל דאָס קראקויער יודענטהום לערנען צו שטעהען אויף אייגענע פֿיס און פֿון אנדערע צו פֿערלאנגען אַ פאסענדר חלק, סיי אין נוצען סיי אין עהרע. דאָס מוזען זיך די קראקויער קולטוסוועהלער האלטען פֿאַר די אויגען.

יעדער וואהלבערעכטיגטער האָט דעם היי-ליגען חוב צו געהען פֿערזענליך צו דער וואהל און צו שטימען אזוי, אז דער וואהל צעטעל זאָל זיין אַ דייטליכער און הויכער פרא-טעסט קענען די ביוהעריגע סדרים און אַ אויס-דרוק פֿון פֿערלאנגען, אז די קהל-שטוב זאל זיין אַ אמת'ע פֿערזארגער'ן פֿון דעם פֿאלק און זיין אמת'ע פֿערטרעטער'ן; אַ פֿערטרעטער'ן וואס געהט דאס ווארט און רעדט פֿיר איהר פֿאלק נישט נור דעמאלט, ווען מען צווינגט זי דאָצו, וואס בעהאלט זיך נישט אונטער דעם בעגריף: „געזעצליכער ווירקונסקרייז“, נור מהוט תמיד אכטונג אויף יודישע אינטערעסען און לאזט זיי נישט שעדיגען, דורך אזויגע-זעצע ווי למשל וועגען דער זונטאנסרוהע, (דא-האבען מיר אויפגעמישט איינעם פֿון די פֿריש-עסטע און שווערסטע חטאים, ווארום דא האט זיך קהל אפילו נאך דעם „געזעצליכען ווירקונגס-קרייז“ געקאנט אנרופֿען, ווייל עס איז דאך דא דורך אויך בעריהרט געווארען די שבת-פראגע.) — אַ פֿערטרעטער'ן, וואס לאזט צו אז די ברייטע מאסען (וועלכע געבען דער קול-טוסגעמינדע מיט זייערע קרייצערס מעהר ווי די „רייכע“ בעלי-בתים מיט זייערע גולדענס) זאלען געהבען אַ חלק אין דער פֿערוואלטונג,

און זאלען קאנען זאנען, ווי גרויס זייער נויט איז, מען זאל וויסען, ווי זי צו לינדערן, און ווי טיעף זייער פינסטערניש איז, מען זאל וויסען ווי זי אויפֿצוהעלען. קורץ און שאַרף: יודישע קולטוסוועהלער! שטימט נישט אויף פֿערזאנען, וואָס האלטען זיך ביי דער אלטער, פֿערשימעלטער ירושה! גיט אייער שטימע אויף מענער, וועלכע קאנדידירען אויף אַ פראָגראם און האָ-בען אַ שטארקען וויללען, דורכצופֿיה-רען זייער יודיש-פֿאַלקס-פֿריינדליך פראָגראם!...

נור פיר קראקוי!

אלס ביילאנע צו דער הייטיגע נומער געבען מיר דאס

קהל-פראגראם

פֿון דער ציוניסטישער פארטיי אין קראקא

א וועהלער-פֿערזאמדונג

אין קראקוי.

זינטאג דעם 10 דעצעמבער אַ זייער האלב 7 ביי נאכט האָט שטאטגעפֿונען אין גרויסען זאָל פֿון האָטעל „קליין“ אַ גרויסע וועהלער-פֿערזאמלונג וועלכע איז איינגערופֿען געוואָרען פֿון דר. גראַס'ס פארטיי און האָט זיך געשעפֿטיגט מיט די קולטוס-וואהלען אין קראקוי. די פֿערזאמלונג איז ערעפֿענעט געוואָרען פֿון דר. י. לאַנדוי, וועלכער האָט ערקלערט, אז עס וואָלט כדי געוועזען, אז אלע פארטייען, וואָס מרעטען איין אין קאמפֿ מיט דער איצטיגער קהל-פארטיי, זאָלען זיך פֿעראייניגען. דער רעפֿערענט הייסיג פֿעלץ האָט געגעבען צו פֿערשטעהען, אז ער געהערט אייגענטליך צו צוויי פארטייען, צו דער „אונאבהענגי-גער“ און צו דער ציוניסטישער. ער האָט דערמאנט די

רוסישע הרינות און פֿון דעם איז ער אַרויסגעקומען אויף דער קראקויער קולטוסגעמינדע און האָט שאַרף קריטיזירט די ווירטשאַפֿט, וועלכע פֿערשליידערט קהל-געלד אין מען ווייסט נישט וואהין און נאָך וואָס. אזוי איז געוועזען ביים בוי פֿון אַ גענועשטאל, אזוי איז געוועזען און עס איז נאך ביי אַסך וואהלעמטיגע שטיפֿטונגען. אַ שלעכטען איינדרוק האט געמאַכט ביי די ציוניסטען ווין בעמערקונג, אז ער איז שוין 20 יאָהר אַ ציוניסט און עס האט איהם אַסך געלד געקאָסט. (גלייך דאָס געלד וואלט געוועזען דער גאנצער יחוס.) די ציוניסטישע רעדנער האָבען אפילו געוואלט אַ מהייל זאכען פֿון דעם בעריכט קריטיזירען, נור דער פֿאַרזיצערער האָט פֿערזיכערט, אז דאָס איז נאָר נישט געוועזען קיין „בעריכט“, נור אזוי אַ רעפֿעראַט. היי פֿישל וואָס זיין האט אָנגעוויזען אויף די גרויסע אונטערשידע צווישען דער „אונאבהענגיגער“ און דער ציוניסטישער פארטיי, וועלכע ליענען שוין אין די פראָגראמען פֿון די פארטייען, נור דאצופֿארט איז מענליך, אז די אָפּאָזיציאָנעלע פארטייען זאלען זיך לפי שעה, דאָס הייסט ביי די איצטיגע וואהלען צומינדעסט נישט בעקעמפֿען (אין קראקוי האָט זיך אויסגעבילדעט אַ נייע פּאָליטישע תורה, אז וויבאלד עס זענען דאָ דריי פארטייען, טאָר נישט געהען יעדע בעזונדער, אזוי ווי עס איז אַ מהנה אין דער גאנצער וועלט, נור צוויי מוזען געהען גענען איינער, ווען נישט, הייסט עס, אז מען אונטערשטיצט דעם גענער, אנמ. ד. רעד.) ער האט אויך אויפֿגע-זאָלט געמאַכט, אז אין דעם אויגענליך מוזען מיר פֿון די קאנדידאטען פֿאדערן, אז זיי זאָלען זיך ערקלערען פֿיר דעם פראָסאָרציאָנע-לען וואהלערעכט צום רייכסראַט, ווייל דאָס ליעגט אין אינטערעסע פֿון די יודען זיי זאָלען קאנען האבען אייגענע אַבנע-אַרדנעטע און עס איז לייכט מענליך אז די רעגירונג זאָל זיך אנפֿרענען וועגען דעם ביי די קולטוסגעמינדען אלס פֿערטרעטונגען פֿון יודען, וואָס זייער דעה איז. אין דעם זיין האָט ער פֿאַרגעלענט אַ רעזאלוציע.

היי בלום האָט אים נאמען פֿון די יודישע אר-בייטער ערקלערט, וואס זיי פֿערלאנגען פֿון קהל, ער פֿאדערט שפעציעל, דאס כשריע פֿלייש זאל זיין ביליגער און אין דער לעזע-האלע „עזרא“ זאל זיין מעהר זשאַר-נאן-ליטעראטור.

נאך היי דר. זיסקינד און היימלע בלוי האט גערעדט דר. ת. הילפֿשטיין, וועלכער האט ענטוויקעלט דאָס קהל-פראגראם און אָנגעוויזען אויף די פֿעהלער אין דער קהל-פֿערוואלטונג. ער האט אויך

בייז אויסדריקען „אניאמת'ע הרינה“ — מען קוילעט זיי אוועק פֿאַר דער צייט, אַט למשל די יעצטיגע פֿאַר שטיוועל, וואָס ער האָט ערשט סך הכל מיט פֿינף יאָהר צוריק געבויעט. האָבען שוין דריי לאמעס און אז עס זאָל זיין גערוים אין קעשענע און פֿרעהליך אויפֿין האַרצען וואָלט מען שוין טאָקי געדאַרפֿט, נויטיג ווי לעבען, אַ פֿיערשט לאמקאלע...

מילא, אז די מאמע, וואָס האָט געבוי זעהר צע-ריסענע שיד, מהוט זיי אָן אין דער פֿריה, ווען ער, חיים, שלאָפֿט נאָך און געהט אין זיי נאָך וואסער, אי אַ האלבע צרה, ערשטענס איז זי אַניעלמער מענש, מיט שכל און ווייסט ווי מען בענעהט זיך מיט אַ שטיוועל (האָטש אייגענטליך איז דאָס אַ מאַנסבילישע זאָל...), צווייטענס האָט זי טאָקי קיין עין הרע נישט אויך אַ גרויסען פֿיס פונקט ווי זיינע און דעריבער שאַדט איהר מריט נישט אזוי שטאַרק, די זעלביגע זאָך איז מיט די עלטערע קינדער, וואָס האָבען געבוי אויך אלע צעריסענע שיד, וואָס רינען און הויבען אָן צו קוויטשען ווי מען שמעלט זיי נאָר אַרויס אויף דער בלאָטיגער גאַס. זיי וואָס זענען אַסך זומערס אומגענאנגען באַרפֿים, האָבען קיין עין הרע נישט אויך גרויסע פֿיס און פֿון וויערען אַ מריט קען אויך נישט אזוי שטאַרק ליידען דער שטיוועל. דאָס אונגליק איז נאָר מיט לייבעלען, דעם 12 יעהריגען מווינקעל, וועלכער האָט לחלוטין קיין שיד נישט און האָט בערך אַ קליין פֿיסעל, און אַט זיין פֿיסעל איז שוין אַ הרינה פֿאַר דעם מאַמענס שטיוועל...

אזא אַרימער יוד, פֿלעגט ער נישט זיין אין שטאַנד אָפֿט צו בויען זיך שטיוועל; חיים, אין דעם משך פֿון צוואנציג יאָהר נאָך זיין חתונה, האָט זיך געבויעט סך הכל דריי פֿאַר שטיוועל. מינע יונגע לעזער, וואָס האָבען נומע קעפֿליך, וועלען שוין אויסרעכנען אויף ווי פֿיעל יאָהר עס מאַכט אויס יעדע פֿאַר שטיוועל און יונגליך, לעזער מיט נאָר נומע קעפֿליך קענען אויך זיך געמען אויסצורעכנען ווי פֿיעל לאמעס יעדע פֿאַר שטיוועל האָט מיט דער צייט בעקומען...

חיים פֿלעגט זאָנען, אז פֿון זיין זייט וואָלט ער אַ פֿאַר שטיוועל געטראָגען ביזן טויט אַריין, וואָרען ער האָט אַ שטאַרקע ידיעה, ווי אזוי מען דאַרף זיך נוהג זיין מיט אַ פֿאַר שטיוועל, ער פֿערשטעהט ווען די פֿאַר שטיוועל זענען דאַרשטיג, פֿערשמאַכט און ווילען אַ מרינק, נאָטירליך נישט קיין וואסער, נאָר דויענאכץ און פֿאַר דער לעצטער קאַפֿיקע וועט ער עס קויפֿען און אויסשמירען, מיט איין וואָרט, האָטש ער בויעט שטיוועל נישט אָפֿט, קען ער נומ זייער טבע און דאָס וואָלט שוין גענוג געווען צו קענען פֿערהיטען זיי פֿון אַניאונגליק ווי אַ פלאַצונג פֿון דעם לעדער, אַ ריס א. ד. ג. איז אָבער אַניאונגליק, וואָס האָטש די שטיוועל האָבען גע-הערט על פי דין און על פי יושר צו חיים'ען און אזוי האָבען זיי טאָקי אין שטוב געהייסען: „דעם מאַמענס שטיוועל“ האָבען זיך מיט זיי בענוצט דאָס גאנצע הויז-געזינד, איבערהויפט הערבסט-צייט און ווינטער, און דאָס איז פֿאַר די שטיוועל געווען, ווי חיים פֿלעגט זיך

פֿעליעמאן.

דעם טאמענס שטיוועל.

א בילד

פֿון

אברהם רייזען.

אלע ווייסען, אפילו קליינע קינדער, אז שטיוועל, וואָס מען טראָגט אויף די פֿיס, מאַכט מען און אַ הויז בויעט מען. חיים, אַניאָרימער מאַמע פֿון פֿ קינדער מיט אַ צוגאָב אַ ווייב, איז קיין משוגענער נישט געווען, פֿון דעםמווענען פֿלעגט ער שמענדיג זאָנען: מען דאַרף בויען אַ פֿאַר שטיוועל, אָדער איך האָב גאָט צו דאנקען אויפֿגעבויט אַ פֿאַר שטיוועל... און זאָנען פֿלעגט ער דאָס נישט אין אַ ווייץ — חיים'ען איז נישט געלעגען אין קאַפּ זיך צו וויעלען, פֿערקעהרט: ער איז שמענדיג געווען זעהר ביז אויפֿגעלייגט, נאָר ער פֿלעגט עס מיינען אין אַנערנסט. דערפֿון קען מען שוין פֿערשטעהן, ווי ווייט שווער חיים'ען איז געבוי אָנגעקומען צו מאַכען אַ פֿאַר שטיוועל און דערפֿאַר טאָקי פֿלעגט ער עס אָנ-העפֿען „בויען“, כדי דערמיט אויסצודריקען די שוועריגקייט, עס פֿערשטעהט זיך, אז וויבאלד חיים איז געווען

בעטאנט, אז דאס אלגעמיינע וואהלרעכט אליין איז נאך נישט קיין פראגראם, מען מוז נאך האבען עפעס א חוץ.

ה' דר. גראס האט פערטיידיגט דעם שטאנד-פונקט פון די "אונגארישע" און האט אויפגעשטעלט פארענומען, וועלכע זענען אין פילעלע פונקטע זעהר נאהנט צו דעם פראגראם פון די ציוניסטען.

ה' גראס מאן ערקלערט אז איהם איז דאס פראפארציאנאלע וואהל-רעכט צו וועניג, ער וויל נא-ציאנאלע אויטאנאמיע פאר די יודען מיט א אייגענעם סעים (אויף דעם וואלטען די ציוניסטען גערן אייגענע-נאנען, נור ווי האלטען פון "תפשת מרובה לא תפשת").

עס האבען נאך אמאל גערעדט די ה' דר. גראס, וואשיין און גראס מאן. נאך דער שלוסערדע פון ה' הערצאג, וועלכער האט בעריהרט די ראבינער-פראגע אין קראקוי זענען אנגענומען געווארען די רעזא-לוציעס פון דר. גראס און וואשיין. די יודישע סאציא-ליסטען האבען געשטימט דאנענען.

די פערזאנלונג איז פערלויפן זעהר ווירדיג א דאנק דעם, וואס עס זענען געקומען די מיטגלידער פון דעם פערטייג "ציון" קארפאראציע, און מען האט די "קלייניקע" סאציאליסטען וואס האבען ליעב צו מאכען ליארמעס נישט אריינגעלאזט. די מהיר האבען געהיט טרענער און פאליציי. עס איז געלונגען דער בעווייז, אז עס קאן אין א פאלקספערזאנלונג צוגעהערן רוהיג, ווי באלד די פארטייען מעסיגען זיך און איינער פראוואצירט נישט דעם אנדערן.

די פערניכטונג פון די יודען.

(אין דעם פעטערסבורגער בלאט "נאָוואַסטי" (נייאַנקייטען), וועלכעס ווערט הערויסגעגעבען פון אסימילאציע-יודען און האט תמיד געטראכט דאס יודענטום צו פערלייקענען און נור גערעדט פון ליעב צו דער גאנצער מענשהייט, איז די טעג ערשינענע א ארטיקל פון א געוויסען הער פאליאקאוו אונטער דעם טיטל: די פערניכטונג פון די יודען. ה' פאליאקאוו, שרייבט:)

"די שורות שרייב איך נישט אלס צייטונגס-שרייבער, נישט אלס "רוסישער זשורנאליסט", איך שרייב זיי אלס יוד, וואס איז ערשיטערט פון די איצטיגע שרעקליכע מעשים, אלס יוד, וואס דאס בלוט פון הונדערטער געמארטערטע דורות זיט אין איהם און

ער, חיים, הייסט עס, וואלט איהם אפילו נישט געגעבען אנצוטהון זיי. אין חדר געהט ער שוין דעם לעצטען ווינטער סיי ווי סיי נישט, ער לערנט מיט איהם אליין א שטיקל חמש! ארויסגעהן אויפ'ן הויף, קען ער אנטהון די שטוב'נע, "האדאקעס", א מין פאר הילצערנע טופלעס, להבריל, וואס זענען אייגענע געמאכט געווארען צו פערשנעווען די שטיוועל און יענע שיד פון שטוב, וואס זענען אמאל, שוין זעהר לאנג, ניי געווען... ווילט זיך אבער אט דעם שניג, לייבעלעך, הייסט עס, אמאל געהן אין מארק, ווען מען וויל גראד שיקען אנעלטערען נאך א האלבען הערינג למשל.

— ווילסט געהן אין מארק — זאגט איהם חיים כלומר'שט ביז, אבער אין אמת'ן האט ער איהם ליעב געה אין די האדאקעס.

— אין די האדאקעס! קרימט נאך וויינענדיג לייבעלעך, עס איז דאך קאלט.

— קאלט? טא זיין אין שטוב! ענטפערט חיים.

— אין שטוב, אין שטוב! וויינט לייבעלעך —

א גאנצע טאג אין שטוב.

— מילא, גיב איהם שוין די שטיוועל! מיט זיך אריין די מאמע, זאל דאס קינד זיך אביסעל טאקי דורכלופטערן, ער ווערד דאך געבעך פארזעסען.

— ביזט א בעל צדקה! בייזערט זיך חיים און הויבט אן פון דעסטוועגען אראב צושלעפן פריהער פון דעם רעכטען פוס און נאכדעם פון דעם לינקען פוס, ווי עס שטעהט ערגיין אין א ספר (חיים איז א יוד

וואס עס טרייבט איהם מיט איבערמענשליכער קראפט, איצט דעם גאנצען אמת הויך ארויסצוואנגען.

אין דרויסען גיעסט זיך נאך דאס בלוט פון אונזערע טאטעס און מאמעס, פון אונזערע ברודער און שוועסטער. אויף די גאסען פון אונזער "פאטערלאנד" טרעט מען אויף די ווארמע קערפער פון קליינע, הילף-לאזע קינדער, וואס זוכען מיט טאפענדיגע הענטלעך זייערע טיטע מאמעס. אומעטום שרעקען, צערשטערונג, בראנד, אומעטום בלוט, בלוט, בלוט, עס וואלט געוועזען א שאנדע, קוקענדיג אויף דעם ווייטער צו זאגען ליגען אדער עס. צו פערשווייגען: איהר, רוסישע ליבראלע, ראדיקאלע, סאציאליסטען, איהר זענט מיטשולדיג אן די אכזריות-דיגע געשעהנישען! יא, איהר, וואס שרייבט איצט אזוינע ענטריסטעטע ארטיקלעך, איהר וואס שולט איצט מיט דער תוכחה די "שווארצע באנדע" און די גובערנאטארען, איהר, וואס איהר בעוויינט איצט די טויטע און-שוויינט אבער פון די לעבענדיגע!

איז דאס נישט געוועזען אייער תורה, וועלכע האט געלערנט, אז די יודענפראגע איז נור א טהייל פון דער גאנצער רוסישער פראגע און האט אייך געהייסען, די אייגענמליכע יודענפראגע אים גאנצען צו פערשווייגען? איהר האט גוט געוואוסט, אז די גאנצע רוסישע געזעל-שאפט איז דורכגעזאפט פון אנטיסעמיטיזם — סיי פון געמיינ-אפגענעם, סיי פון קולטורעל-מאסקיטען, סיי פון שכל-דיגען, סיי פון געפיהלסמעסיגען יודענהאס — איהר האט דאס גוט געוואוסט און וואס האט איהר געטהון, אום אייער פאלק פון דער געפיהלליכער קראנקהייט צו היילען? וואו זענען די ארטיקלעך אייערע, אויס וועלכע מען האט געקאנט הערען אייער שמערץ וועגען ווילדקייט פון אייער אייגען פאלק? וואו האבען מיר געזעהן אייער בושה וועגען דעם, וואס איז אמאל געשעהן און וואו האט איהר געפרייט, נישט צו דערלאזען דאצו, אז אזאלכע סצענעס זאלען זיך [איבערחורין? שטאלץ האט איהר אייך צוריקגעצויגען אין קרשי-קדשים פון אייער פראגראם, אין האט אונז ווייטער געלערנט אייערע "תורות", דאס פאלק אבער האט איהר איבערגעלאזט קרשעוואנען און סובארניען! (רעדאקטאר פון דעם גרעסטען אנטיסעמיטישען בלאט, אנמ. ד. רעד.) וואס האט איהר אייער פאלק געענטפערט, בשעת מען האט אין אונזערע שטעט פערטהיילט פאר א קאפעקע אדער אומזיסט די בראשירע: "גידער מיט די יודען!"? האט איהר אייך אפשר געקלערט אז מיר זענען פערפליכטעט, אייער פאלק אויפצוקלערען? אדער האט איהר אפשר געטראכט, אז מען וועט אונז יודען מעהר גלויבען, ווי אייך? איהר ענטריסטעט אייך איבער דער "שווארצער סאטניע" און איך גלויב אייך, אז איהר מיינט עס עהר-

וואס קען לערנען! — נא! זאגט ער א"וויס, ווענדענדיג זיך צו לייבעלעך מיט א טאן, אין וועלכען עס הערט זיך: נעם, מיין נשמה!

לייבעלעך פערשטעהט אבער נישט, ווי גרויס דער קרבן איז, שנעל ווארפט ער פון זיך אראב די האדאקעס און מיט א שטראהלענדיג פנים הויבט ער אן ארויסציעהן דעם רעכטען שטיוועל אויף דעם לינקען פוס...

דערווענדיג אזא ווילדען טעות, ווערד חיים מלא חימה און אהן א ווארט צו ריידען נעמט ער צוריק די שטיוועל.

— פאר וואס? הויבט אן לייבעלעך מיט א געקלעמט הארצעל צו בעטען.

— דערפאר וואס דו ביזט א גוי, ווי מהומט מען אן שטיוועל? דעם רעכטען אויפ'ן לינקען פוס?! צער-קרימען ווילסטו זיי?

לייבעלעך בלייבט שטעהן ווי א פערשולדיגטער אהן א ברעקעל פערטהיידונג, און אין דעם אמת'ן — מיט וואס קען ער זיך פערטהיידענען געגען אזא אונרעכט ווי ער האט געטהון? אנטהון דעם רעכטען שטיוועל אויף דעם לינקען פוס!...

נאך דא מיט זיך שוין וועדער אריין די מאמע (א, די מאמע, די מאמע לאנג לעבען זאל זי!...) און זאגט:

— פון וואנען זאל ער געבעך וויסען, ווי מען מהומט אן א פאר שטיוועל? דו האסט א סך פאר

ליך, אבער וואלטען דען טאקי אייערע אנהענגערס עפס אנדערש געטהון, ווען זיי וואלטען שטעהען אויף דער קולטורעלער מדרגה פון דער "שווארצער סאטניע" און ווילען נאכגעהען נאך זייערע געפיהלען?

וואס האט איהר געטהון נאך די ערשטע פאנרא-מען אין די אכציגער יאָהרען? אייערע "פאלקסקעמפאער" האבען דארינען געזעהן נאנץ עהרליך די ערשטע סימנים פון דער אונצופרידענהייט פון דעם פאלק! אייער גרעסט בלאט, "רוסקיא וויעדאזאסטי" האט דורך צוואנג ציג יאהר געשוויגען און ערשט קישענעו האט דאס שווייגען אייף עטליכע טעג איבערגעהאקט. מען קאן דאך נישט מיט דער "נאָוואַסטי וועמא" (סובארניס אנ-טיסעמיטיש בלאט) א מחלוקה פיהרען — אזוי פלענען טענה'ען טאקי די אייגענע לייט, וואס זייער גאנץ מהון איז געוועזען דורך א לאנגער צייט נור די מחלוקה מיט די שטינאָווינסקס, וואו זענען געוועזען אייערע גרובות (האָטש מיר דארפֿען אייער געלד נישט) פֿיר די קרבנות פון די פאנראמען, בעת אפילו די אַרימסטע יודען האבען זייערע גראָשען אוועקגעגעבען פֿיר די, וואס האבען דאמאלס הונגער געליטען אין דער סאמארער גובערניע?

איין מאל אין א יובל האט איהר אונז א טובה געטהון און האט פֿערקלערט, אז די יודען קאנען זיין ניצליכע בירגער און אז עס וואלט געוועזען אומגערעכט און אומקלוג, זיי די בירגערליכע רעכט נישט צו געבען, וויבאלד די יודען האבען אבער אליין אנגעהויבען פון זייערע רעכטע צו רעדען אביסעל העכער, ווי עס איז אייערע פיהלענדיגע אויערן ליעב געוועזען, האט איהר עס אנגערופֿען "טאקט-לאָזינקייט" און האט אפילו שטיל פֿון "אונפֿערשעמטהייט" געשמיעסט...

אייערע אויסלענדישע גערעכטיגקייטס-נביאים, די סאציאל-דעמאָקראַטען, האָבען אין "חרם" אריין געלעגט דעם יודישען "בונד", ווייל ער האט געהאט די העזה צו רעדען פֿון א יודיש פֿאלק, מיר זענען פֿיר אייך בלויז די "געביר'ס" געוועזען, וואס איהר האט זיי אמאל א קלאפ געגעבען גוטברידערליך אויף דער אקסעל — און לסוף האט זיך גאר געוועזען, אז אין אינו איז געוועזען די רעוואלוציאָנערע קראַפט, וואס האָט דעם אָנהויב פֿון דער פֿרייהייט אזוי גיך געבראכט.

יא, איצט איז אויך די פרעסע פֿריי געוואָרען. נור וואס פֿיר "נישט-צענוזירטע" ידיעות האָט די פרעסע געבראכט באלד דעם ערשטען טאָג פֿון דער פֿרייהייט? זי האט געמוזט בעריכטען פֿון שטראמען יודיש בלוט, וואס זענען אויפֿ'ס נייע פֿערנאָסען געוואָרען, פֿון נייע שאַנדלעקען אין דער געשיכטע פֿון אייער פֿאלק. איך ווייס — דאס איז די "שווארצע סאטניע"!

שטיוועל שוין געמאכט ("געכויט" ווילט זיך חיים'ע פֿערבעסערן, נאָר ער בלייבט ביי דעם וועלען), די "האדאקעס" וואס ער טראָגט זענען איינפֿיסגע.

ביי אזא מין גערעכטיגע פֿערטיידיגונג ווערד שוין לייבעל שטאלץ און שרייבט שוין אפילו איבער די מאָס, ער גיט א געשריי:

— גיב מיר די שטיוועל!

חיים, וועלכער פֿיהלט זיך טאקי שולדיג, האט קיין מוטה נישט צו אנשרייען אויף לייבעלעך, וואס איז עובר אויף "כבוד אָב" און שטום גיט ער איהם צוריק די שטיוועל און לייבעלעך מהומט זיי שוין אָן, ווי געהעריג איז.

אז חיים קוקט זיך אָבער צו, ווי אזוי ער מאַכט דעם ערשטען מריט, קען ער זיך נישט איינהאלטען און גיט איהם א רוף צוריק:

— ווי אזוי געהסטו? קרים נישט די אַכצאָסען, געה ווי א מענש!

נאָר לייבעל הערט איהם שוין ווי דעם רב, ער עפֿענט אויף האַסט'יג די מהיר און ער "שוועבט" שוין אין די גרויסע שטיוועל איבער דער בלאָטיגער גאס און איהם דאַכט זיך, אז פֿאַר שמחה בעקומט ער פֿליגלעך, א קלייניגקייט: ער, לייבעלעך, א שנעק פֿון 12 יאָהר געהט אין דעם טאטענס שטיוועל, אזוינע גרויסע! און פֿאַר גרויס גליק שפּרינגט ער אונטער, האָטש ער ווייסט, אז פֿאַר די שטיוועל איז דאָס, ווי דער טאטע זאָגט, אַניאמט'ע הריגה...

עם לעבט זיך אין קראקוי.

ביי דער וועהלער־פערזאמלונג האָט דער סאָציאליסטישער רעדנער ה' בלוס זיך ערלויבט צו זאָגען זיין דעה, אז לשון הקדש איז א געשטאָר־בענע שפראכע, איז געוואָרען אויף איין זייט א ליארם און אויף דער אנדערער זייט א געפאָטשעריי. צווישען די בראַווא־קלאַפערס האָט זיך אויסגע־צייכנעט ר' מאיר ראפאפורט, גבאי ראשון ביי דער חברה „תלמוד תורה“, וועלכע האָט „דעם צוועק צו לערנען לשון־קודש. א טהייל זאָגען, אז ער האט געפאָטשט, ווייל ער שפיעלט דעם חסיד און אינווייניג איז ער א געפארבטער עס־הארץ, אנדערע ווידער זאגען, אז ער קאָן עברי, נור ער איז סתם א שוטח.

עס מאַנעלן קאנדידאטען. פֿון דער קהל־פארטיי האָט מען זיך געווענדעט צו דער רעדאקציע פֿון דעם „יוד“, זי זאָל דרוקען א אַנאָנס: „ענט־שפרעכענדע צוויי קאנדידאטען צו דער קולטוס־געמיינדע געזוכט — קהל־פארטיי.“

א גרויסע מהומה. אין דער געטרורעגאסע ארבייט מען מיט בלוטשווייס און מען שטעלט קוים צוזאמען א פאָר קאנדידאטען — פלוצים קומט אַן א טעלעפאָנישער בעפעהל פֿון אויבען (ר' גרשום מאור־הגולה) און פערמישט דאָס גאנצע געשעפֿט. ויקם מלך חדש.

איין קהל־קאנדידאט געהט ארום און שרייט אין מיטען מאַרק: עס איז שוין נאָך די וואהלען! צי זאָגט ער אויס אויס'ן חדר, צי וויל ער נור שרעקען? ווייס איך?

ר' אלכסנדר ריטערמאן, ר' שלמה ריטער־מאָנס זוהן האָט זיך מיטגגעוועזען און האָט גע־שיקט צו דר. ח. הילפֿשטיין נאָך דעם וואהל־צעטעל. שטעלט אייך פֿאָר זיין סוף! נור מיר פֿרעגען, ווי קאָן מען זיין אזא שווענצעל און נישט וויסען אז דר. הילפֿשטיין איז איינער פֿון די ציונים־מישע ראשים און שרייבט גאָר ארטיקעל וועגען קהל אין „יוד“?

די קראקויער שטאטנעמיינדע האָט מנדב געוועזען 300 קראָנען פֿאַר די רוסישע הרוגים. מען האָט עס אָבגעטוהן בסוד, פֿון דעם געלד וואָס דער פרעזידענט אליין האָט דאָריבער צו שאַפֿען. דער „גלאַס־נאַראָד“, אונזער נוטער פֿריינד איז אָבער געוואָהר געוואָרען און האָט אָנגעהויבען צו שרייבען לייטאָרטיקלעך, פֿאַר וואָס מען האָט בעסער איהם נישט געגעבען דאָס געלד, — האָט זיך די ראדע פֿערענטפֿערט, אז זי האָט נישט געמיינט די גע־האַרגעטע, נור זי זאָל גיכער פֿטור ווערען די עמי־גראַנטען פֿון קראקוי.

א מיס־אנער דרעהט זיך ארום זייט עטליכע טעג אין קראקוי און צוטיילט אין די הייזער זיין געדרוקטע סחורה. עס וואָלט געוועזען א יושר, מען זאָל איהם האַפֿען און גוט אָנקלאַפֿען אָדער אנשטעלען אלס וואהלאגיאטאָר ביי דען קולטוס־וואהלען.

א חוצפה און א העזה איז, וואָס א געוויסער פֿערקראכטער שווישפיעלער, קיצניסקי טהומ אין קראקוי. ער מאַכט אין אלע שולען פֿיר קינדער אבענדע, נארט אויס געלד ביי זיי און דערנאָך הייבט ער אָן זיך נאָכצוקרומען יודען, ווי זיי רעדען א. ז. וו. און די דירעקטאָרען פֿון די שולען דער־לויבען אויף דעם און קוקען דאָס צו און דאָס הייסט „פאטריאטיזמוס“.

דער קהלס־פֿערזאָרגער.

רעדנער ערקלערט „האָט אונז געדראהט מיט אַווינע זאכען ווי אין רוסלאַנד און אונז געזאָגט, אז ער וועט נישט האָבען קיין רחמנות. מיר דאַרפֿען זיין רחמנות נישט. מיר שטיצען זיך אויף דעם בעשוואָרענען געזעץ פֿון דעם לאַנד, אויף אונזער רעכט, וועלכעס איז נישט מיט קיין האָר קלענער, ווי דאָס רעכט פֿון דר. לוענער. פֿאַר אלעם, וואָס קאָן אַרויסקומען פֿון זיינע רייד, ווע־לען מיר מאַכען איהם פֿעראנטוואַרליך.“ כמעט נאָך יעדען זאָן האָט מען געפאָטשט בראַוואָ. נאָך איהם האָט גערעדט דער אַדוואָקאַט דר. י. מרגליות איבער די ציעלע פֿון פֿין דעם ציוניזמוס. לסוף האָט גענומען דאָס וואָרט דער פרעזידענט פֿון דעם עסטערייכישען ציוניסטישען לאַנדעס־קאָמיטע דר. שאַליט און האָט פֿערלאַנגט אין זיין רעדע, אז מען זאָל די עסטערייכישע יודען געבען א אויטאָנאָ־מיע און א פֿערטרעטונג אין פֿאַרלאַמענט. ער האָט גע־בעטען מען זאָל פֿון די רייד פֿון דר. לוענער נישט מאַכען אזא וויכטיגקייט, ווייל די רייד האָט געזאָגט אן אלטער נאר, וועלכער וויל ווייזען, אז ער איז נאָך א וואוילער־יונג.

אין ראטהויז פֿון וויען האָט וויעדער דר. לוענער אליין גערעדט און האָט זיך פֿערטיידיגט. „איהר ווייסט, אז די יודען העצען איצט אויף מיר אומעדום, ווייל ווי זיי זאָגען, האָב איך אויפֿגערייזט דאָס פֿאָלק צו מאַרד און רויב נענען יודען. איהר ווייסט, אז איך בין דער רוהיגסטער מענטש פֿון גאַנץ וויען. איך וויל נישט קיין בלוט זעהען. איך וויל נישט איהר זאָל די יודען מאַר־דען, רויבען, בעגנבינען אָדער בעליידיגען, נור איינס בעט איך אייך: קויפֿט נישט ביי קיין יודען!“

אויך אין א סאָציאליסטישער פֿערזאמלונג האָבען די אָבגעאָרדעטע דר. אדלער, עלענבאָגען, שוהמייער געשונדען פֿון דר. לוענער א פּאַס פֿיר זיין רעדע.

ביי דער שטאַטסאָנוואַלטשאַפֿט אין וויען איז איינ־געפֿאַסען א שטראַפֿאַנציגע גענען דר. לוענער אונטער־געשריעבען פֿון איין אינשיניער, צוויי מעדיצינער און איין יוריסט, וועגען זיין לעצטער רעדע. די אַנציינער בערופֿען זיך אויף § 302 פֿון דעם עסטערייכישען שטראַפֿגעזעץ און פֿערלאַנגען מען זאָל לוענער'ן בעשטראַפֿען פֿיר אויפֿרייצונג מיט שטרענגען אַרעשט.

א זיצונג פון דעם ציוניסטישען אַקציאָנס־קאָמיטע.

פֿון דעם 19 ביו צום 22 נאוועמבער האט גע־דייערט די זיצונג פֿון דעם ענגערען אַקציאָנסקאָמיטע אין קעלן (דריטשלאַנד). געקומען זענען צו דער זיצונג: וואַלפֿאַהן פֿון קעלן, ווארכובג פֿון בערלין, גרינבערג פֿון לאַנדאָן, קאָן פֿון האַג, דר. מאַרמאָרעק פֿון פּאַריז און אוסישקין פֿון יעקאטערינאסלאוו. דעם ערשטען טאָג האָט מען בלוים עוסק געוועזען איבער דער לאַגע פֿון די יודען אין רוסלאַנד. עס איז בעשלאָסען געוואָרען די אַלגעמיינע הילפֿסטעהעטיגקייט צו אונטערשטיצען און אויך א אייגענע רעטונגסטעהעטיגקייט אנצוהייבען. עס זענען געקומען ידיעות פֿון די ציוניסטען פֿון דער גאַנצער וועלט, אז עס ווערט געטוהן און 36.000 קראָנען זענען שוין איינגעפֿלאָסען ביי דער באַנק אין לאַנדאָן. עס איז בעשלאָסען געוואָרען צו שפענדען פֿון די באַנק־הכנסות 48.000 קראָנען פֿיר די רוסישע קרבנות.

דאָס ציוניסטישע צענטראַל־ביוראָ איז געוואָרען איבערגעטראָגען קיין קעלן, די „וועלט“ וועט ערשיינען אין בערלין, נור דער נאַציאָנאַלפֿאַנד בלייבט אין וויען.

בנוגע צו אַרץ־ישׂראל איז בעשלאָסען געוואָרען, דאָס לאַנד ווייטער צו פֿאַרשען און צו גרינדען נייע פֿיליאלען פֿון דער קאָלאָניאַל־באַנק.

איך ווייס — דאָס איז פֿלעהווע! און ווער איז איצט? וויטע? הא, אפֿשר טרעפֿאו? — איך וואג מיך צו זאָגען, אז טרעפֿאו האט די פּאַנראמען נישט דורכ־געפֿיהרט און אפילו נישט אַרויסגערופֿען פונקט אזוי ווי איהר נישט (חאָטש ביי אייך זענען אנדערע סיבות) דער אייגענטליכער שולדיגער אין די הריגות איז די רוסישע געזעלשאַפֿט, איז דאָס רוסישע פֿאָלק! די אַנטיסעמיטישע שוואַרצע סאָטניע איז דער גראַבער אויסדרוק פֿון אייער פֿערפֿיינערטען אַנטיסעמיטיזם, ווי אמאל די רעוואַלוציאָנערע גאַרדע איז נור געוועזען דער אויסדרוק פֿון דעם האַס, וועלכען דאָס פֿאָלק האָט געפֿיהלט צו די ביוראָקראַטען. די שוואַרצע סאָטניע איז אייער האַג, פונקט ווי די רעוואַלוציאָנערע גאַרדע איז געוועזען דער קאָס פֿון דעם פֿאָלק...

נענוג, איך האָב געזאָגט, וואָס איך פֿיהל אין וואָס עס פֿיהלט היינט יעדער יוד, וואס וויל זיך אליין נישט בעטריגען. וואס איז דערפֿון געדרונגען? איצט איז נישט די צייט, דאס צו איבער קלערען. איצט זענען טרויערטעג, טעג פֿון שרעקליכע ליידען נאך שרעקליכער דורך דעם, וואס מען מוז, נישט קוקענדיג אויף דער טרויער, לויפֿען העלפֿען די פֿערינכטעטע עקזיסטענצען, די טויענדער, וואָס זענען מיט איינמאל אריינגעפֿאלען אין נוט און עלענד...

הלואי וואלט דער בלוטיגער שרעק אונזערע הענד און אונזערע הערצער געמאַכט וואָס אמאָל שטאַרקער! הלואי וואלט ער אונז יודען פֿאַרבֿערייטעט צו דעם גרויסען, נאַציאָנאַלען קאמפֿף!

אין געוואָרק איז געוועזען דעם 4 דעצעמבער א יודישע דעמאנסטראציע, וועלכע אמעריקא האָט נאָך נישט געזעהען. מעהר ווי 150.000 יודען האָבען מאַרשירט מיט 50 מוזיק־באַנדען און זינגענדיג טרויער־ליעדער דורך די גאַסען פֿון דער שטאָט, דורך דער גרעסטער גאַס, דעם בראַד־וויי ביז צום אוניאָן־סקווער, וואו עס איז געוועזען א אונגעהויערע פֿאָלקספֿערזאמלונג און מען האָט פּראָטעסטירט קעגען דער רוסישער באַרבאַריי. אין יודישען שטאַט־פֿערטעל זענען אלע הייזער געוועזען שוואַרץ בעדעקט. אין דעם צוג האָט מען געטראָגען גרויסע „מגן־דוד'ס שוואַרץ פֿערשלייערט. דער גאַנצער פֿערקעהר איז געוועזען איינגעהאַלטען.

ניעדער מיט דר. לוענער!

אין דער זיצונג פֿון דעם 11 דעצעמבער האָט באַראָן נישט געענטפֿערט אויף א אינטערפֿעלאציע, וועלכע די פֿאַרשטריטליכע אַבגעאָרדעטע האָבען גע־שטעלט וועגען דער לעצטער רעדע פֿון דר. לוענער. באַראָן נויטש האָט בעמערקט, אז ער האט נישט דעם אמת'ען נוסח פֿון דער רעדע און צווישען דעם, וואָס אין די צייטונגען איז געשטאַנען און דעם וואָס דר. לוענער האָט מודה געוועזען אין א צווייטער רעדע, וועלכע ער האָט געהאַלטען אין וויענער מאַניסטראַט איז א חלוק. נור סיי ווי סיי, די רעגירונג קען נישט עפעס אנדערש, נור דאָס געזעץ און לויט געזעץ שטעהט יעדען בירגער אָהן אונטערשיעד פֿריי צו געהערען צו וועלכער פּאַרטיי ער וויל און די רעגירונג מוז זיין רעכט שיצען. דער־פֿאַר איז עס קענען געזעץ, אז איינער וויל אויף דער מיינונג פֿון א גאַנצער בעפֿעלקערונגס־קלאַסע ווי די יודען, אויסאיבען א צוואַנג. די בידערליכע פֿרייהייטען זענען גלייך, און יעדער, וואָס טהומ לויט זיין פֿרייער מיינונג און איבערטרעט נישט דאָס געזעץ, מעג זיין זיכער אז מען וועט איהם שיצען. צו קיין בעאונרוהיגונג איז נישט דאָ קיין סיבה.

זונטאג, דעם 10 דעצעמבער זענען אַבגעהאַלטען געוואָרען אין וויען דריי פֿערזאמלונגען, וועלכע האָבען זיך בעשעפֿטיגט מיט דער רעדע פֿון דר. לוענער. אין א פֿאָלקס־פֿערזאמלונג, וועלכע די ציוניסטען האָבען איינגערופֿען אין גרויסען זאָל פֿון האַטעל קאָנטינענטאַל האָט גערעדט דער בעקאנטער שרייבער פֿעליקס סאַל טען. „דער בירגערמייסטער פֿון וויען“ אַזוי האָט דער

דאס יודישע לעבען.

פון דעם טיעפען זומפּף.

קראקוי: אוי האָט אונז ר' שאול אָבערשטאָן. ער האָט געהאַט ווין איידעמיל און איז מיט איהם ענטלויפֿען פֿון ר' ישראלשענס קלויז, און צוויי שיינע מזרח־שטעט זענען געבליבען אָהן אַ טאַטען. עס איז נאָך נישט קלאָר, וואו איהן ער איז געלויפֿען? ביז אָהער איז ער געוועזן אַ „באַבאָווער“ חסיד, איצט, זאָגען אַ טהייל, איז ער גע־גאַנגען צו די „חדשים“ און אַ טהייל זאָגען, אַז צו די „רעדאָמסקער“. אויף יעדען פֿאַל האָט דאָס געמאַכט אַ גרויסען רושם אין קלויז. עס איז געוואָרען אַ גערעדט און געשמעס און שבת־צונאַכטס האָט מען ביי אַ טאַפּ סעטה בעשלאָסען צו שיקען אַ דעפּוטאַציע באַלד זונטאָג פֿאַר־טאָג צו ר' שאול'ען און איהם אַראָפּצופֿיהרען פֿון זיין וועג. נור ווי עס הערט זיך איז די גאַנצע אַרבייט אומזיסט. איבער דער סיבה פֿון דעם „ויברח“ איז דאָ עטליכע דעות. איינער זאָגט, אַז ער איז אַוועק, ווייל מען האָט איהם נישט געמאַכט פֿאַר אַ גבאי (דאָס איז געדויערפֿאַר, ווייל מען האָט געשמעסט צווישען די גע־הויבענע יודען, אַז זיינס אַ קינד, אַ מיידעל, האָט ברעה זיך איינצושרייבען אין נימאָזיום). אַנדערע זאָגען, אַז ר' שאול האָט מורא בעקומען, אַז זיין איידעמיל, אַ כשר, זיידען „ונגע־מאַנטשיקעל, וועלכער האָט „אַבסאָלווירט“ די באַראָנאווער אוניווערזיטעט, זאָל נישט „געחאַפּט“ ווערען צווישען די ציוניסטישע בחורים, וואָס מעהרען זיך פֿון טאָג צו טאָג. ר' שאול האָט געמוזט צוועהען, ווי זיין נזירה, נישט צו געבען קיין „עליות“ די ציוניסטישע בחורים, דאָמיט זיי זאָלען תשובה טהון, האָט נאָר נישט געפֿועלט. דאָס האָט איהם געכאַך פֿערביטערט דאָס הערץ און ער איז אַוועק. מילא וואָס זאָל מיר טהון? מן הסתם איז דאָס אַ נזירה מן השמים. פֿאַר איין זאַך האָב איך נור מורא, טאַמער וועט ר' מרדכי ליבען דאָס זעלבע איינ־פֿאַלען! און ער טהוט געכאַך זיין זאַך בשלימות, ער שטעהט יעדען שבת ביים שלחן אַ האַלבע שעה איידער מען הייבט אָן צו ליינען און היט אָב, מען זאָל חלילה קיין ציוניסט נישט אויפֿרופֿען. (אַ ציוניסט הייסט דער, וואָס פֿאַהרט נישט דריי מאָל אין יאָהר קיין באַבאָו אָדער ציעשאַנאָו). כהיום ווען ער וואָלט חלילה ענט־לויפֿען, וואָלט די קלויז ממש אַ פנים געהאַט, ווי אַ שיף אָהן רודער און מען וואָלט חלילה יעדען שבת אויפֿגע־רופֿען אַ ציוניסט. עס איז כּדאי, מען זאָל זיך אַריינלעגען אין דער זאַך און נישט דערלאָזען, אַז ר' מרדכי ליב זאָל אונז אנטהון אומזיסטע ענטת־נפש. אַ באַבאָווער חסיד.

טארנאָו: איהר וואונדערט אייך, וואָס מען שרייבט אייך נאָר נישט פֿון די טאַראָווער חסידים און קלערט אוראי, אַז אין טאַראָו איז שטיל? איהר זענט אייך טועה. עס הערשט דאָ נאָך ביי די חסידים אַ אינ־קוויציע אזוי ווי אין שפּאַניען און עס מאַנעלט נישט קיין „גאַס־קאַזאַקען“. איך זאָל אייך וועלען דערצעהלען אַלע די מעשים, וואָס קומען פֿאַר אין דער קלויז, וואָלט איך נישט פֿערטיג געוואָרען. נור היינט איז עס אויסגע־בראַכען, די באַמבע האָט געפּלעצט. ממש אזוי ווי ביים חורבן זענען געלענען אויף דער ערד שטיקלעך תפילין, מען האָט זיך געשלאָגען, ווי די שכור'ע נים, שטענדרעס זענען געפֿלויגען אין דער לופֿטען און ר' ליבוש האָט אַזוי געשלאָגען אַ בחור, אַ ציוניסט, אַז ער ליגט קראַנק. ווער איז דער ר' ליבוש? ער איז אַ טהייערער יוד, וואָס וויינט אויף גלות השכינה, און פאַטשט ביי „בואי בשלום“ אַזוי שטאַרק, אַז די סטעלעס ציטערן, אַזא יוד רודפֿט ציוניסטען, האָטש פֿרעגט איהם בחרם, וואָס הייסט „ציון“. נור פשוט, ווייל די בחורים ווילען איהם נישט האַלטען פֿאַר קיין „שוויגענט“, און ווילען איהם נישט אַקענען־טאַנצען אים שמחת־תורה, איז ער ביז און שטעקט אַריין זיין פּטום־נאָז צווישען די בחורים און שמערט זיי אין גרינדען פֿון אַ פֿעראיין און מאַכט אָן אַ גאַנצען „יוזעקן“. און אַזא יוד האָט מיט די הייליגע הענד, וואָס האַפּען מלאכים, געשלאָגען אַ ציוניסטישען בחור מיט אַ כּעס און מיט אַ געשריי: „ארויס פֿון דער קלויז, ווייל ער האָט זיך געוואָגט צו זענען אויף ר' ליבוש'ס שטאַט. אין מיטען־בשוכ לציין איז דער בעסמאָלישער חסידישער חולי־גאַן אפֿירעלויפֿען מיט אַ „רגזה של עשו“ און האָט אָנ־

געמאַכט אַ גערידער, מען האָט זיך געריסען און געביסען און אויסגעפֿליקט פאות און צעריסען תפילין און דאָכט געשלאָסען און גערעדט שענדליכע רייד אויף דר. הערצל ז"ל. איך זאָג אייך צו, ר' ליבוש, אַז מען וועט אייך דאָס נישט שווייגען. מיר וועלען קענען אייך געפֿינען איין עצה, אַז איהר וועט וויסען לדורות, נישט צו שלאָגען! וואָס איהר הערט, הייליגער צדיק אין פעלץ!

ש. ב—ש.

קראקוי. צום יאָהרצייט פֿון דעם פֿערשטאַר־בענעס רב הרה"ג רח"ל האָראָוויטץ ז"ל, וועלכער איז אויסגעפֿאלען זונטאָג דעם 10 דעצעמבער זענען געהאַלטען געוואָרען עטליכע הספדים פֿון די דריי זיהן, ר' מיכאל, ר' העשל און ר' משה האָראָוויטץ אין די בתי־מדרשים ציפרעס, בני־אמונה, און אויפֿן בית עולם.

פאדגורזע: ביי אונז איז דאָ אַ סאַקאַל־פֿעראיין וועלכער האָט זיך פֿאַר עטליכע יאָהר פֿאַר יודיש געלד אַ הויז אויפֿגעשטעלט. אויך איצט אונטערשטיצען די יודען דעם פֿעראיין און דער אויסשוס פֿערנעסט נישט קיינמאָל ביי יודען צו נעמען געלד אָדער זאַכען. ווען ער מאַכט אַ אונטערהאַלטונג אָדער אַ לאַטעריע. מיינט איהר אוראי, אַז דערפֿאַר בענעהט מען זיך מיט די יודען נאָר פֿריינדליך? עס איז אָבער פֿערקעהרט, געלד געהען ביי יודען — דאָס יאָ, אָבער זיי זאָלען האָבען אַ נוצען פֿון דעם פֿעראיין, וועלכער איז געמאַכט געוואָרען צו שטאַרקען דורך גימנאַסטיק די קרעפֿטע פֿון די מיטגלידער — דאָס נישט! פֿאַר עטליכע טעג האָבען זיך אַ יודען געוואָלט איינשרייבען, ווייל אַדאָקטער האָט זיי דאָס געהייסען טהון. מען האָט זיי נישט אָנגענומען און איינער פֿון אויסשוס האָט זיי גענעבען צו פֿערשטעהען, אַז זיי זענען יודען. ווען די פֿאדגורזער יודען האָבען עהגעפֿיהל און שכל, וואָלטען זיי בעדאַרפֿט פֿון איצט אַ נישט אונטערשטיצען דעם סאַקאַל מיט קיין העלער געלד און דאָס געלד ליבער בענוצען אויף גרינדען פֿון אַ יודישען גימנאַסטיק־פֿעראיין, אזוי ווי עס איז אין ווען און אַנדערע דייטשע שטעט. דאָס וועט זיין געזונדער פֿאַר דער קעשענע און קערפֿער־ליך שוואַכע יודען וועט עס נוצען.

א. ג.

דעמביץ: בנאמנות, איך האָב ערשט הכרלה געמאַכט און האָב מיר קוים די אויגען מיט הכרלה־וויין אויסגעווישט און איך אייל מיך שוין אייך אַ הויכען „ישר כחי“ צו זאָגען פֿאַר אייערע ביהעריגע דעמביצער ברווילעך און שרייב אייך טאַק אַ נייעס. ביי אונז אין דעמביץ איז דאָ אַ היבש ביסעל ציוניסטען, אָבער טאַק אמת'ע ציוניסטען; נור אַ פֿעריין קאָן זיך בשום אופן נישט דער־האַלטען. וויפֿעל מאָל מען האָט שוין דאָ אַ פֿעריין געגרינדעט, איז ער נישט אויף קיין שום יודיש הויז געזאָגט נאָך חתן־ווייז געשטאַרבֿען. איהר האַקט מיר איבער און פֿרעגט: ווי אזוי איז דאָס מעגליך, איז דען אַ פֿעריין אַ חתן? האַפּט־זשע נישט. איך וועל אייך שוין דערצעהלען. אין דעמביץ איז אַ מאָדע, אַז מען רעדט אַ בחור אַ שידוך און מיווערט געוואָהר, אַז ער איז אַ ציוניסט, געהט מען איהם אין אַ ווינקעלע און מ'זאָגט: וועסטו געבען די האַנד, אַז וועסטו נישט זיין קיין ציוניסט — הרי טוב, ווען נישט — וועט מען זיך מיט דיר נישט משדך זיין. און אַ דעמביצער חסידישער בחור איז אויך נישט קיין מַפּונק און פֿערקויפֿט אייך באלד דעם ציוניזם. נור דעם מחותן צוליעב און כדי דער כלה אביסעל בע־סער צו געפֿעלען, גיט דער בחור דעם ציון־פֿעריין אַ שטויס, אַז די נשמה געהט איהם אויס. אזוי שטאַרבֿט דער פֿעריין חתן־ווייז. — איך וואלט אייך נאָך געהאט צו שרייבען וועגען אַ דעמביצער בעל־בית'על. נור היינט איז אַ פֿאַר־שפּיעל ביי ר' ווינוועל שמערעליס, מוז איך איהן געהען, ווייל איך בין

יאסלא: אויך מיר אַ שטאַרם! קיין „ציוניסטען“ פֿעריין, קיין „סאציאליסטען־פֿעריין, קיין קויפֿמענישער פֿעריין — דאס אלץ זענען ביי אונזערע בעל־ביתים קלייניגקייטען. אבער דערפֿאַר אַ פֿעמער „ששי“ — אַ פֿערגינגען, אַ געשטאַפּטער „אתה־הראית“ — אַ מהיחניש, א „חתן־תורה“ — אַ דערקוויקעניש, ובפֿרט אַ מורח־

שטאַט — דער זאַפֿט קומט אין מויל אריין. נו, און אונזער יונגער איז בעסער? זיי האָבען תמיד „עפעס בעסערס און וויכטיגערס צו טהון“. איצט איז אייך שוין אוראי נישט קיין חידוש, וואס מען קען נישט פּוועלען, אַז אפֿילו א „ציון־פֿעריין, וואָס איז דא אין אלע קליינע שטעטלעך, זאָל דאָ געגרינדעט ווערען? אפשר וועט אבער דער מוסר אונזערע ציוניסטען העלפֿען און זיי וועלען בייצייטען אַ פֿעריין גרינדען.

א בשר ודם.

סאנוק: סאנוק איז זיך א נאנץ רוהיגע שטאַט. דאָ איז א ירושה־רבנות נישט פֿאַרהאנען געוועזען, דאָ האָט מען זיך ביים אויפֿגעהמען פֿון אַ נייעם שוחט אויך נישט דעם דאשיק צוקלאפּט, און אזוי איז זיך פאטואלי עטליכע יאהר פֿאַרביי געגאנגען, שטיל, רוהיג אָהן אַ שום מחלוקת, גלייך עס וואָלט אַ ק"ק סאניק אפֿילו נישט געווען. וואס'זשע טהוט דער שטן? מאכט זיך אַז דעם אלטען חזן ר' חיים — דוקא נישט קיין ציוניסט — פֿערגליסט זיך און ער פֿאַהרט אַוועק קיין ארץ־ישראל, און די שמאטשוהל בלייבט אָהן אַ שרייער. מתחלת אין עס די שוהל־בעל־ביתים אפֿילו אין דער לינקער פאה נישט געלענען, שפעטער האָט מען אָבער געזעהן ממש אַז עס האט נישט ווער פֿאַרן עמוד צו דאווענען, דאָס ברעטיל איז געבליבען כצאן בלי רועה, ווי אַ קאנטשיק אָהן אַ בעלפֿער, האָט מען אָנגעהויבען פֿין קולטוס אַ חזן צו מאהנען, אזוי לאנג אזוי ברייט ביז קהל האָט אַ חזן אויפֿגענומען, אונזערע יודען האָבען אָבער געלערנט אין דער יונגער: איפכא מסתברא, און אזוי ווי דער שטייגער איז, אַז וואס איינער וויל, פֿערלאנגט דער אנדערער פֿערקעהרט, אזוי איז דאָ אויך געווען. געמט קהל דעם חזן אויף, שרייט די שוהל. און דאס בית־המדרש פֿון די בלאזבער און בוקאווסקער חסידים, וואָס זיי האט די גאנצע ספּראַווע נישט בע־יהרמ, ווערט אויך אין כּעס און טענה'ט: היתכן? אַ חזן אויפֿגענומען און אונז נישט געפֿרענט, האבען זיי פֿאַר דאס פֿון זמיגראד אַז אנדערן חזן מיט נרויס כבוד, מיט שמורקאצען און געזאנג געברענגט און דורך דעם להכעיס־חזן האבען זיך געבילדעט 2 פארטייען, דער פארטייקריעג איז שוין ביה אזוי ווייט, אַז די פארטיי פֿון דעם שוהל־חזן גייט כמעט נישט אויף אַ שמחה, דארט וואו דער קאנטראַ־חזן איז דא, און פֿערקעהרט אויך, אינצווישען שמיסטעס מען שוין שטאַרק פֿון אַ כתוב השלישי, און ווי עס הערט זיך קלויבען זיך שוין די בעל־ביתים פֿון דער שטאַרט־קאו־סאדיגערע־באיאנער קלויז איין עקס־טראַ־חזן אויפֿ־צונעהמען. געלויבט איז השי"ת, אַז מיר קענען אצינד אויך שרייען „לא אלמן סאנוק“. מיר האבען שוין ביה מחלוקת אויך!

וואס ווייטער איז געשעהן און פֿין נאך אנדערע זאכען וועל איך אייך אין קורצען ווייטער שרייבען.
אבן שה"ס.

פון דער ארמיניסטראציע.

זאמעלט שטענדיגע אבאָנענטען פֿון 1 יענער 1906 און שיקט דעם אבאָנאָמענט!

קראקויער אנאנסען נעמט אויף

א. פישגורנד סטראדאם 8.

האטעל מיט רעסטיוראציע

קאפּעהויז און וויינשאנק.

איינציג אין איינער האַנדעל־שטאַדט, אָהנע קאָנקורענץ קאָמפלעטע האַטעל־און רעסטיוראַציע־איינריכטונג איז צו קויפֿען אונטער זעהר גינסטיגען בעדינגונגען. באַר געלד געטהיג 7-8000 פֿל. אַנפֿאַנגען אונטער אַדרעסע:

FERDYNAND MUCHOWICZ Gorlice.

פירמא קאהלען אימפארט יוליום שענוועטער

קראקוי טעלעפאן 278

עמפיעהלט קאהלען צו ענטשפרעכענדען פרייזען, ענגראם אונד
ענדעטאיל, שטיק אונד ווירפעל, I פרימא קריסטינא קאהלע —
II בארי — III יאוארזנער — IV שירשער קאהלע.

,DIE WELT'

Zentralorgan des Zionismus
erscheint jeden Freitag

Redaktion u. Administration:

Wien, IX. Türkenstrasse Nr. 9

Abonnement

vierteljährig 3 Kronen

„דער יודישער ארבייטער“

Der Jüdischer Arbeiter

צענטראל-אָרגאַן פֿון די פֿועלי ציון אין עסטרייך

ערשיינט צוויי מאל אין חודש.

אבאָנעמענטספּרייז:

נאַנציעהריג K. 3 האלביעהריג K. 1.50

רעדאַקציע: Wien IV/1

ארמיניסמראציע:

Krakau Dietelsgasse 58.

שמואל שפירא קראקוי גראדנאסע 4.

מאדעוואארען-געשעפט אין ענגראם אונד דעטאיל

גראסעס לאגער אין דאמענהויטען אונד אויפפוטין.

גרעסערע אבנעהמער האבען איינען בעדייטענדען ראבאט.

פֿיר מאדיסטינען בעזאנדערס עמעפֿעהלענסווערטה.

M. GOLDBERGER

SKŁAD NAFTY i OLIWY

Kraków, ul. Józefa 2.

מ. גאלדבערגער

נאפטא אונד עהל-לאגער

קראקוי, יאָזעפֿסנאסע 2.

דאָס עלטעסטע נאָטנעשעפט אין קראקוי דאט אַס לאגער: נאָטא אונברייטבאר, סאַלאָן, האָפּרימא; ווי אויך עהל.

מ ע ס י נ ע פ ר י י ז ע

Gh. F. Leistner

Kraków, ulica Grodzka l. 40.

poleca swój obfity

SKŁAD TOWARÓW MODNYCH.

SPECYALNOŚCI

w guzikach i paskach damskich.

ח. פ. לייסטנער

קראקוי, גראדנאסע 40

עמפיעהלט זיין רייכהאלטיגעס לאגער אין
מאָדע-ווארען

בעזונדערע שפעציאליטעטען

אין קנעפפער און דאמעניגירטעל.

יודישע פאלקס-ביכליך

I „שירי ציון“

ציוניסטיש ליעדערבוך

ענטהאלט 27 בעקאנטע ליעדער העברעאיש, זשארנאן,
דייטש און פאליניש.

פרייז 30 העלער, אויף פֿיינער פאפער 40 ה. פֿראנקא.
בײַ אבנאהמע פֿון 10 עקעמפלארע 20% און בײַ 25
עקו. 30% ראבאט.

נאָמען צו די „שירי ציון“ 20 ה. צו יעדען ליעד.

II טרויער ליעדער

נאך דר. הערצל זיל העברעאיש זשארנאן

פרייז אָהן נאָמען 20 העלער פֿראנקא

מיט 40

בײַ אבנאהמע פֿון 5 עקו. 20% ראבאט—נעלד פֿאַראויס!
Verein „Zion“ Nadwórna Galizien.

די דרוקעריי

יוםה פישער קראקוי

גראדנאסע 62

דרוקט ביכער, בראשורען, צייטונגען, א. ז. וו.

פראווינג-אויפטרעגע שנעלל אוז בילליג.